

צבי מלניצר-נצר

החומר התקבל מהמשפחה

צבי מלניצר
וקבוצת תלמידים מגימנסיה תרבות,
קובל 1936

כנראה תמונת מחזור של "החלוץ הצעיר"

בנתיבי הצלה

צביקה דרוו

ספר על פועלו של צבי נצר.
הספר נכתב ע"י צביקה דרוו,
הוצאת הקיבוץ המאוחד,
שנת 1988.

מעבר לכל השבון

מאת יעקב גורן

צביקה דרוו, "בנתיבי הצלה" דברי הקדמות; יורם דינשטיין; הוצאת הקיבוץ המאוחד; 1988; 270 עמ'.
עמ'.

צבי נצר

השליח והשליחות הם חלק בלתי נפרד של המהות האנושית היהודית, אחד הביטויים המובהקים של חושי היתרון היהודי, ההופכים את שותפות הגורל ליש יוצר, חושף ומטפה את רוח האדם. היסטוריה של אומה שתחילתה בשליחותו של ראשון מנהיגיה אל האחים המתענים תחת עול פרעה ומשכה בראיית אותה תופעה אניגמטית כהויה הרוחנית, הנובאה, כשליחות מהאל אל בניה אחר כך - יציאת שליו המולדת השבויה אל הבנים הגולים, לקיים בלבם את החשובה בתכונות אנוש, את התקווה - וסימנה ביוצאים אל אחיהם כשמה של המבורה המתחרשת כדי להביא גם אותם אל החוף הנכסף. שליחות כסמל, כחוש השני העובר דרך כל תולדות העם אולי ראיה נמלצת משה ואולי אך מנוגמת. ובכל זאת, משהו מהייחודיות יש כאן, ואולי ביום קטנות אפורי, כשהריו והטלוויזיה כמו מתחרים ביניהם על זכות מתן החרשות המשמיות יותר, טוב להתבסס כפיטורי שליחים של אומה ולהניח כי אפשר, וגם כהויה היה מצויים הם ופועלת, רק אנו סרם השנו במעשיהם. בירוע הוא כי הוזהו יודע מעט מאוד על עצמו. ועל כן לא הספקתי לעלעל הרבה בספרו של צביקה דרוו על חייו של צבי נצר - וכבר הרגשתי מטעמה הטוב של הקריאה הלוכחת אותך שכי. כי לא פרשת שליחותי אותך מגולמת בין 270 עמודי הספר אלא לפחות שלושה: אחת בין יהודים שהגורל השליכם בפינות כרית-המועצות נזמן מלחמת העולם והם מבקשים דרך לצאת ממנה לחופש, ארץ; שניה בין יהודים ניצולים בפולין שלמחרת מלחמת העולם השנייה ואשר יש להביאם בגלות כדי שתהיה הצלתם שלמה במולדתם; שלישית, בשמה של מדינה הצעירה המבקשת לאפשר כשהגורל מפריד בין השניים, סבלות המלחמה, המאסר והגלות - ופתאום, מבלי שתבקש, הוא מוצא עצמו יוצא אל עמו ומגלה אחים מפורים במרחב, דואג להחסרם בעזרת כוח הונושיה שצמח מבלי משים, ורק או נחלץ גם הוא לעלות ארצה אל החברה הנאמנה המצפה לכואו. אך כקושי הספיק להקים בית ומשפחה, להכות שורש בישבו ובכנף האהוב עליו, וכבר הוא נקרא לשליחות השנייה. הוא הצעיר נעשה באחת חבר ושותף לוותיקים כהנהגת אחי המבקשים הגדולים והקובעים בגורל האומה, מבצע כריתותם של רבבות יהודי פולין מערבה וירומה אל עבר הארץ הנכספת. מבצע שבו הצטרפו באורח פלא שני דברים שונים: שאיפת הפרות של היחיד אל קרקע מוצקת תחת רגליו - ושאירת האומה לריבונות במולדתה היחיד לא היה נגאל ממנת הסבל הנוראה ללא זכה להגיע ארצה. אך ספק אם האומה היתה משתחררת לולא מאבק העליה של היחידים שיצר את הליחן כשפה על אומות תבל להיענות לתביעה הציונית. אפשר היה לחשוב כי ירד לו לאדם בשני שליחות אלה, מה עוד שגם המעשה הרגיל והמקובל, של הקמת הבית וההתערות במשק, כאלונים, וכענפו, המטעים, עולה יפה. ומשעה ששב צבי נצר משליחותו השנייה, נזמה כי מעתה מוכנים לו חיים רגילים של חלוק ממשית, וגם אם ודאי נותרו מפרחים בטנן לחידוש הפעילות, הוקה על הסדר והמסלול האנושי הטוב, בתוספת ליהודים ועליה כמעלה השכינות, שלא יתנו להם להשתגלל. אלא שאן, כמו בכל טיפוס טוב, מופיע האיש מהחוף ופורע את כל המשכונות. ולולא היו הימים אמיתיים, היינו יכולים לראות כפיטור

דמויות

על המפעלים

בנתיבי הצלה/ מאת צביקה דרוו/ הקיבוץ המאוחד/ 283 ע'.

שמו של צבי נצר אינו מופיע בכותרות, ובכל זאת החליט ישראל גלילי המנחה שהוא ראוי גם ראוי שייכתב עליו בספר. בין נימוקיה זה האיש שאנטק אמר עליו 'שהבריחה' כפולין היתה עושה פנים אחרות אלמלא עמד הוא במרכז הפעלתה', וכן היותו איש של טכניקן ושל שאל אביגור בכפיפה אחת, וזה היה אצלו אמיתי. יותר משלוש שנים עשה צבי נצר, בראשית הארץ ואחריכך לחייו, את דרכו לחצלת שרירי השואה וליצירת קשרים עם היהודים שמעבר למסך הכרול - בין השאר כדיפלומט ישראל. קורותיו לאורך הדרך הזאת הועלו ברפים האלה, כשהזקה מצוותו על הכותב: 'עליך להסביר כי זה איננו ספר עלי, וזה ספר על המפעלים בהם נטלתי חלק'.

"דמויות" בעיתון "דבר" 2.9.1988

הסוד של צבי נצר

ילד-פלא סובייטי בא לביקור: פרק, אולי אחרון, בסיפור ארוך שתחילתו לפני יותר מ-40 שנה ומקומו בתולדות השירות החשאי של ישראל. באמצע יש שאלה: מה חשב יגאל אלון על אושוויץ?

אלה הם חייו. צבי נצר

גטון כעניין הלחץ, הרי זה סימפטום חשוב (אולי לא חרש), כמובן, שפירושו לנכינו, ולגבי העניין, הוא שיש להגביר ולהגביר את הלחץ. כן מחשיב אני מאוד את הסימפטומי שכשירות אנשי ה"בונרס" בלונדון עם השני ריד הסובייטי ש.מ. שאול.

בפתק שנכתב עשר שנים אחר-כך כתוב: "העניין" היו רש היחסים הדיפלומטיים עם ברית המועצות. 18.12.77. נחמיה לבנון, צבי נצר, יאקה, עופר (צבי) אני טורא בדבר מהיום, עמוד 12, את "לדברי ראש הממשלה רמזו הדוסיס כי בהישפת ועידת זנבה יהיו מוכנים להרש את היחסים עם ישראל. אך ישראל תכבד במקום זה (בתמורה) שתורו אסירי-ציון מבית הסוהר ומתן וכות יציאה ליהודי ברית המועצות".

"דומה שהאיש (מנחם בגין) אינו מתחיל להבין מהו כשכיל יהודי ברית המועצות בעתיד קיום שנרדות ישראל במסמכת לתוספת לכנס. שאול"

נראה שאביגור סבר שאין להתנת את חידוש היחס, בשחרור אסירים.

האנשים האלה תמיד קראו את "דבר". המתקים שאכ"י גור שלה להם - כנראה מתוך הרהר, מעלים ברמיזי חכורה של שועלים ותוקים, אמיצים, נחושי-דעת, וחמרי קונספיראציות, ללא שנייה, הקשורים אלה באלה בעבר תות סימביוטיים של חברות תנועתית. "העניין" משאלה אישית בנושא לא איש", כתב אביגור מהשולחן שלו לשולחני של נצר: "הבטחת לבקש ממשה ריבלין (מנכ"ל הקרן הקיימת) לשלוח אלי אלכום של יצחק שדה. טרם קר בלתי. התוכל לפנות אליו ולדווח"

גם אביגור ראוי לביזוגרפה, אך כפי שהוא מצטייר ממעט המסמכים הפתוחים למחקר - יצנור אותה אף ממקום שבתו הנוכחי, בשמים או בשאול.

היו כנראה לא מעט יוכוחים וחילוקי-דעות עד שהתי ליטו להפעיל לחץ גלוי על ברית-המועצות כעניין העלייה. נצר היה אחר האנשים שעשו את יהודי ברית המועצות לנשא עולמי, עניין לתקשורת, לוועידות, להפגנות, ולארגוני תמיכה למיניהם. בהקשר זה היה מעורב כנראה גם בפעילות הראייה, כאמת, לחסותו של הצנזור. יש לי רושם שזה עור פירנס פעם יוכוח היסטורי גדול.

אחר-כך באו עולים, כמה, עשרות-אלפים במספר, בין היתר הורות לאמטציו של צבי נצר. והתפתחה הנשירה, ובאה אידה נודל והאמרה מה שאמרה, ונולד הרעיון הבר לשביקי היפה לעשות די אלה עם השלטונות הסובייטיים כדי להכריח את אחרוני היהודים היוצאים משם לבוא הישר לישראל ולא לשום ארץ אחרת.

סוף הסיפור, אם זה סופו, אירוני מאוד: הנה היו פה בשי בועות האחרונים הווירטואוזיים ממסמכת - וחוזר הביתה. רובם ככולם יהודים. יכלו לערוק. גם ילד הפלא המשגע שהביאו אתם, פסנתרן דמוי רובוט ושמו יבנגי קיסין, הוא יהודי. יכלו להשאיר אותו בארץ. אולי היה מקבל מלגה מקרן התרבות אמריקה-ישראל ונעשה מוסיקאי ישראלי חשוב המתגורר בחו"ל. אבל גם יבנגי הקטן חזר הביתה. בערב ההוא ישנה בקהל קבוצה של יהודים מברית המועצות. צות. לא עולים: תיירים. הגלאנסוס מרשה להם עכשו לבקר בישראל; התוכנו בארץ, שבוע, שבועיים, התרשמו - וחוזר הביתה.

מי שיקח עליו פעם לכתוב את תולדות השירות החשאי של ישראל לא ישתלע על הסיפור אם לא יצליח לפענח גם את הצופן האיריאולוני והאמביוזנאלי המיוחד במינו שהמלים המרכיבות אותו הן עירדה, תנועה, מלחמה, שואה, מרד, העפלה, רכש, קיבוץ, כיטחון, מפלגה, עלייה: צבי נצר היה בכל התחנות האלה.

נצר, עכשו במלואתו, היה מקבל אולי את פרטי-ישראל א' ו ניתן לשאול אביגור: אולי היו לוקחים אותו ל... הם חייו, אלמלא לקחו כבר את שייקה וז. אך יום אחר, בשנת 1984, קרא ישראל גלילי לצביקה רדור ואמר לו לכתוב ספר על נצר. רדור, חוקר ומתעדן השואה מהקרין בוז' לוחמיה-הגטאות, נענה כמובן. ספק אם יכול לסרב: גלילי אמר. הספר, "בנתכי הצלה", יצא לא מכבר, כהרצאת הקיבוץ המאוחד, כמובן; פרויקט תנועתני, כמעט משפחתי.

נצר היה מעורב כמאמצים להצלת יהודים בתקופת השואה וה הצורך הרבה אומץ-לב. בסך הכל הגיעו בשנות המלחמה כ-50 אלף עולים. ההצלה לא עמדה בראש מרד העדיפות של מנהיגי היישוב בארץ. דליה עופר, היסטוריונית, שכתבה על כך עכשו ספר סלחני מדי, מיתר: לזני מדי ולכן מרניז למדי ("דרך בים" בהוצאת יד בן צביו) אמרה למוסף "הארץ" משפט מרהיב: "כהיסטוריון אני אומרת שעליפי תפיסת המנהיגים את המתרחש לא היתה להם כל סיבה לתת להצלה רחישות ראשונה".

אם נתן זך היה אומר דבר כזה היו שוחטים אותו על המקום.

צבי נצר היה פעיל גם במבצעו ההעפלה אחרי המלחמה. רדור מתאר כיצד הוביל נצר, בינואר 1947, את יגאל אלון וישראל גלילי לביקור באושוויץ. זה היה כרוך במידה של הרפתקנות, וגם במידה של סכנה.

יאמר לימים שהביקור ההוא היה "כמבנות-אש" בלבד: אני מוצא עניין בעובדה שאלון עצמו לא עשה בו שימוש לכניית תרומתו כמיליטיקאי, למרות שנהג לנצל כמעט כל פרט בביוגרפיה שלו. מה עשה לו, אם בכלל, הביקור באושוויץ, שאלתי שני אלוטולוגים, חיים גורי ואגיטה שפירא, גם הם לא ידעו.

כז, אמרו, זה מעניין שאינם יודעים. ער שיצא לגמלאות, לפני כארבע שנים, ישב נצר במ' שרד קטן בתל-אביב וניהל משם מלחמה חובקת עולם נצר ברית-המועצות. המטרה - עלייה. סיפור גדול: עד היום עורנו סודי-מדינה. הבוס היה שאול אביגור. יש משהו מצית דמיון בקו הישר הזה שהולך, באמצעות אותם אנשים, מהשואה וההעפלה עד הטיפול בעלייה הבריטית שנות השמונים. וצבי נצר, מאנשי הבראשית, רק בן 66 כיום.

רדור ראה כנראה הרבה מתקים שאביגור שלח לאגפיו, כשהיה מוסקר על הטיפול ביהודי ברית-המועצות. חלק מהם העתיק אל תוך ספרו. אין בהם גילויים של ממש: אחת התכונות המאפיינות אנשים כאלה היא הנטייה שלא להיפרד לעולם מסודותיהם, שמא לא תקום המדינה. אבל המתקים שרדור הורשה להעתיקם - מגלים את יצר המציצנות. למשל:

"העניין" מגיעים עם נציגים סובייטיים. 18.4.67. לצבי נצר, לאפרים (שילה). לדו"ח של אפרים על השיחה עם גולדה מאיר ומי-10.4.67: אם (נחום) גולדמן סיפר את על סבלנת דוברי-בין (שגריר ברית-המועצות) בוואשינגטון